

Dein etiamsi corpus resurgeret, non posset pars sensitiva directe consequi beatitudinem, sed solum indirecte et per quandam redundantiam.

Obi. 8. Anima essentialiter est forma corporis et destinata ad coniunctionem cum corpore. *Ergo* sine corpore est in statu violento ideoque perfecte beata esse nequit.

Resp. Dist. antec.: Anima est essentialiter forma corporis, i. e. essentialiter habet *aptitudinem* ad informandum corpus, *conc.*, essentialiter *exigit* actu uniri cum corpore, *subdist.:* quamdiu plenam perfectionem quoad intellectum et voluntatem nondum est adepta et corpore indiget ut instrumento, *conc.*, quando autem semel eam adepta iam est, *nego.* Cum corpus non habeat rationem finis in se, sed *instrumenti* (*S. Thom.* 1, 2, q. 2, a. 5), sola exigentia animae spectanda est in quaestione de beatitudine et resurrectione.

Obi. 9. Anima humana est substantia incompleta. *Ergo* absque corpore non potest esse in suo statu convenienti.

Resp. Dist. antec.: Anima est substantia incompleta, quae habet esse et agere a materia independens, et quidem secundum eam partem, quae est finis ceterarum, *conc.*, substantia incompleta intrinsece a materia dependens, *nego.* *Dist. cons.:* Absque corpore est in statu inconvenienti, quamdiu perfectam beatitudinem quoad intellectum nondum consecuta est, *conc.*, secus, *nego.*

Obi. 10. Beatitudo debet esse *humana* et congruere homini. *Atqui* homo essentialiter est compositus ex corpore et anima. *Ergo* corpus et anima debent beari.

Resp. Dist. mai.: Beatitudo debet esse humana, i. e. debet saltem attingi ab ea parte hominis, quae est hominis propria et perfectae beatitudinis per se capax et finis ceterarum, *conc.*, debet ab omnibus partibus obtineri (saltem aliquo modo), *subdist.:* si adsunt, *conc.*, secus, *nego.* — «Desiderium ratione regulatum, quale oportet esse felicitis, non habet inquietudinem de his, quae non sunt necessaria, licet sint possibilia adipisci» (*S. Thom.*, In I Eth. 1. 9).

Obi. 11. Intra ordinem naturalem Deus solum abstractivè cognosceretur. *Atqui* Deus abstractivè cognitus nequit esse obiectum sufficiens beatitudinis. *Ergo* . . . *Prob. min.:* Qui aliquem intense amat, non quiescit, donec eum intueatur eiusque aspectu fruatur.

Resp. Conc. mai. Nego min. Ad probat. dist.: Non quiescit, donec eum intueatur, si huius visionis naturalem habet capacitatem,

conc., si non habet, *nego.* Apposite *S. Thomas* (In 3, dist. 23, q. 1, a. 4, sol. 3): «Finis ad quem divina largitas hominem ordinavit vel praedestinavit, scilicet fruitio sui ipsius, est omnino supra facultatem naturae creatae elevatus. . . . Unde per naturalia tantum homo non habet sufficienter inclinationem ad illum finem.»

§ 3. DE BEATITUDINE FORMALI (SUBIECTIVA).

THESIS IV.

20. *Essentia beatitudinis in sola perfecta Dei cognitione consistit.*

St. Q. 1. Hucusque consideravimus beatitudinem in communi, prout dicit statum boni perfecti seu possessionem stabilem summi et consummati boni; igitur non distinximus inter essentiam et accidentia huius possessionis. Iam quaeritur, quid constituat essentiam huius status in oppositione ad attributa et accidentia, vel aliis verbis: per quid homo formaliter consequatur et possideat ultimum finem seu summum bonum (Deum). Patet hanc consecutionem fieri per aliquem actum intellectus vel voluntatis. Nam spectata natura tum Dei tum animae rationalis Deus aliter ab homine possideri non potest nisi cognitione et amore relative perfectis, seu adaequantibus eiusdem capacitatem. Igitur iam non quaeritur, num hi actus sicut et gaudium inde consequens quomodocumque ad beatitudinem requirantur, sed num inter varios illos actus sit *quidam ordo*, ita ut unus vel plures constituent *essentiam* metaphysicam (cf. *Frick*, Ontolog. n. 69) beatitudinis, reliquo vero pertineant ad eiusdem attributa.

21. 2. Triplex est de proposita quaestione opinio:

1) *S. Thomae* (1, 2, q. 3, a. 4; C. gent. l. 3, c. 26), qui affirmat solam *cognitionem* (visionem) esse essentiam beatitudinis. Praeter Thomistas Angelicum sequuntur *Becanus* (De beatitud. c. 1, q. 4), *Tanner* (Theologia scholast. tom. II, disp. 1, q. 2, dub. 3), *Schiffini* (Disputat. Philos. moral. n. 29).

2) *Scoti* (In 4, dist. 49, q. 2), qui docet solum actum *amoris* constituere essentiam beatitudinis;

3) *B. Alberti Magni* (In 4, dist. 49), *S. Bonaventurae* (In 4, dist. 49, p. 1, q. 4), *Suarezii* (De ultimo fine disp. 7,

sect. 1) aliorumque, qui ponunt utrumque actum esse de essentia beatitudinis.

3. Quaestio multum dependet a definitione essentiae beatitudinis. Nos hoc nomine intellegimus cum *S. Thoma* «consecutionem ultimi finis» vel «possessionem boni perfecti» vel etiam id, quo status beatitudinis ab omni alio statu distinguitur, et quod est primum in hoc statu, ita ut reliqua, quae ad beatitudinem pertinent, ex eo necessario consequantur. Easdem definitiones etiam *Suarez* (l. c. disp. 4, sect. 1, n. 4 et 5) «ex communi consensu omnium, qui de beatitudine loquuntur», colligit.

22. *Prob. 1.* Essentia beatitudinis consistit in consecutione ultimi finis seu in possessione supremi boni (Dei). *Atqui* finem non consequimur vel possidemus per actum voluntatis, sed per actum intellectus seu cognitionem. *Ergo* in hac cognitione consistit essentia beatitudinis.

Prob. min. Actus voluntatis circa finem sunt amor, desiderium, gaudium. *Atqui* nullo ex his actibus finem consequimur. Non *amore*; nam amor fertur in bonum (finem) et absens et praesens. Verum quidem est amorem boni praesentis esse maiorem, sed ipse amor intensus rem non facit praesentem, sed supponit eam per aliud fieri praesentem et possideri. Non *desiderio*; nam desiderium fertur in bonum absens, ut illud consequatur. Neque *delectatione*, quae est de bono habito. Ipsa possessio boni est causa delectationis et ab hac supponitur. Si enim aliquam rem intense amamus et non possidemus, non delectamur, sed potius tristamur et eam consequi studemus. Ex re dein possessa oritur gaudium.

Prob. 2. Id recte dicitur essentia beatitudinis, quo beatitudo ab omni alio statu distinguitur, et quod in eadem est primum radixque ceterorum. *Atqui* id valet de perfecta Dei cognitione. Ex perfecta enim cognitione summi boni necessario oritur amor eiusdem et gaudium et reliqua, quae ad beatitudinem pertinent. *Ergo* . . .

Pertinet tamen amor perfectus sicut et gaudium ad beatitudinis essentiam *physicam*, quo nomine comprehenduntur omnia, sine quibus beatitudo a parte rei existere non potest.

Obi. 1. Per amorem homo novo et perfectiore modo cum Deo coniungitur. *Ergo* per solam cognitionem utcumque perfectam non habetur perfecta coniunctio cum summo bono.

Resp. Dist. antec.: Per amorem novo modo coniungitur mere affective, *conc.*, effective et realiter, *nego*. Amor, etsi supponatur intensissimus, de se non efficit, ut realiter bonum amatum consequamur vel possideamus. Deum tantum possidebimus, quantum eum cognoscemus. Per cognitionem Deus constituitur ita in potestate hominis, ut possit illo frui et satiari.

Obi. 2. Qui Deum non amat, non est beatus. *Ergo* amor Dei pertinet ad essentiam beatitudinis.

Resp. Conc. antec. Dist. cons.: Amor Dei pertinet ad essentiam beatitudinis tamquam proprietas, quae ex essentia beatitudinis necessario fluit et cum ea inseparabiliter coniuncta est, *conc.*, tamquam elementum essentiam beatitudinis intrinsece constituens, *nego*. Recte dicere possum: qui non est risibilis, non est homo, neque tamen risibilitas constituit essentiam hominis.

Obi. 3. Non obstante perfecta Dei cognitione potest quis esse capax tristitiae. *Atqui* qui capax est tristitiae, non est perfecte beatus. *Ergo* . . .

Resp. Trans. mai. Dist. min.: Qui capax est tristitiae, non est perfecte beatus, i. e. non potest habere beatitudinem perfectam quoad essentiam, *nego*, quoad statum convenientem, *conc.* Et re quidem vera Christus in cruce pendens non obstante tristitia habuit essentialem beatitudinem. — *Transmisi mai.* Nam spectata ordinaria providentia Deus homini finem suum consecuto non potest denegare ea dona, quae ad convenientem statum beatitudinis requiruntur. Ex dictis etiam patet, quo sensu definitio Boëthii: «Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus», accipienda sit, ut de essentia beatitudinis verificetur, scilicet non formaliter, sed *causaliter*. Nam essentia beatitudinis formaliter solum continet consecutionem summi boni, i. e. Dei, reliqua vero bona: amor, gaudium, absentia omnis mali etc., solum causaliter in ea continentur, quatenus naturaliter ex ea consequuntur necessitate sive physica sive morali. (Cf. *S. Thom.* 1, 2, q. 3, a. 2 ad 2.)

Obi. 4. Ad beatitudinis essentiam requiritur, ut innatus appetitus hominis sit perfecte satiatus. *Atqui* per solam cognitionem appetitus hominis non perfecte satiatur. *Ergo* sola cognitio ad essentiam beatitudinis non sufficit.

Resp. Dist. mai.: Ad beatitudinis essentiam requiritur, ut innatus hominis appetitus, quo fertur in *possessionem* summi et perfecti boni, sit perfecte satiatus, *conc.*, appetitus quicumque, *subdist.*: hoc requiritur ad essentiam metaphysicam beatitudinis, *nego* (*Suarez* l. c. disp. 10, sect. 3, n. 5), ad essentiam physicam beatitudinis vel etiam ad convenientem et perfectum statum (saltem pro opportuno tempore iuxta ordinem divinae providentiae), *conc.* *Contra-dist. min.*: Per solam cognitionem appetitus naturalis possidendi summum bonum non est satiatus, *nego*, appetitus naturalis fruendi illo bono, *conc.* — Eo ipso quod intellectus summum bonum perfecte apprehendit, etiam appetitus innatus voluntatis summum bonum possidendi expletur. Voluntas enim per se ipsam bonum consequi vel possidere non potest.

Obi. 5. Essentia beatitudinis consistit in perfectissima hominis operatione. *Atqui* perfectissima hominis operatio est dilectio Dei. *Ergo* . . .

Resp. Conc. mai. Dist. min.: Dilectio Dei est operatio perfectissima in genere moris, *conc.*, in genere naturae, *subdist.*: perfectissima secundum quid, *conc.*, simpliciter et absolute, *nego*. — Nimirum in ratione libertatis et hinc etiam in ratione bonitatis moralis et meriti praeeminet actus voluntatis et imprimis amor Dei omnibus actibus aliarum potentiarum. Sed haec libertas et moralitas habetur solum in hac vita, non vero in vita futura; et ideo in vita futura, in qua sola, ut mox probabimus, beatitudo perfecta obtinebitur, cognitio et amor Dei solum comparari possunt in genere naturae, ut sunt perfectiones physicae. *Atqui* sub hoc respectu cognitio (speculativa) Dei est simpliciter et absolute perfectior amore Dei. (Cf. *S. Thom.*, C. gent. l. 3, c. 26 in fine. Consentit *Suarez* l. c. disp. 7, sect. 1, n. 56.) Nota etiam haec verba S. Thomae (In 4, dist. 49, q. 1, sol. 2 ad 3um): «Caritas pro tanto dicitur esse altior virtus ceteris, quae sunt in via, quia ipsa est, quae ordinat omnes in Deum; ipsa est etiam, cuius erit in patria ultima quietatio in Deum. Hoc tamen non dat ei, *quod actus eius sit substantia ipsa beatitudinis*, sed vel inclinatio quaedam in ipsam, sicut in statu viae, vel quietatio in ipsa, sicut in statu patriae.»

23. *Coroll. Ergo iisdem actibus, quibus homo suam perfectam felicitatem, Deus suam gloriam extrinsecam consequitur*; quo perfectius enim homo Deum cognoscit in eiusque amore exsultat, eo clarior est cum laude notitia Dei. Praeterea eo

maior est gloria Dei obiectiva, quo plenius creaturae divinam perfectionem imitantur. Homo vero eo magis Deum, qui est actu se ipsum intellegens et amans, assimilatur, quo perfectius Deum actu cognoscit et amat. Haec autem perfecta cognitio et amor Dei summum hominis bonum constituit.

24. *Schol.* Operatio, in qua beatitudo essentialiter consistit, *etiam in ordine naturali esset continua et sempiterna* (*S. Thom.* 1, 2, q. 3, a. 2 ad 4). Nam cessatio ab illa operatione contingeret vel propter defectum obiecti vel ipsius potentiae vel propterea, quia voluntas libere cessare eligit. Sed nihil horum in statu beatitudinis sine defectu aliquo cogitari potest. Non primum, quia obiectum de se semper manet idem. Non secundum, quia non potest assumi potentiam fatigari. Non tertium, quia nemo potest velle non esse beatus. *Atqui* beatitudo essentialiter consistit in perfecta Dei cognitione. Ex cognitione autem amor Dei et gaudium de possessione beatitudinis necessario consequuntur.

§ 4. DE FINE HOMINIS RESPECTU PRAESENTIS VITAE SUPREMO.

THESIS V.

25. Perfecta beatitudo in hac vita obtineri nequit; quapropter finis praesentis vitae supremus in eo consistit, ut homo actiones suas recte ordinando ad finem ultimum vitae futurae se disponat.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 5, a. 3 et 7; C. gent. l. 3, c. 48. *Meyer*, Institut. iuris nat. I, n. 75 sqq. *Ferretti*, Institutiones Philos. mor. I, n. 31.)

PARS I. Perfecta beatitudo . . . obtineri nequit.

Prob. Ex conceptu beatitudinis. Perfecta beatitudo est «secretis malis omnibus cumulata bonorum complexio» (*Cic.*, Tuscul. l. 5, c. 10). Debet ergo omne malum excludere et omne desiderium implere. *Atqui* in hac vita neque 1. omne malum excludi neque 2. omne desiderium impleri potest. *Ergo* in hac vita etc.

Prob. min. ad 1. Non omne malum excludi potest: a) ex parte intellectus propter multiplices ignorantias, praesertim circa Deum et res divinas; b) ex parte voluntatis propter

malas affectiones et cupiditates; c) ex parte corporis propter multiplices infirmitates, necessitates, pericula, morbos etc.

ad 2. Non omne desiderium impleri potest: a) propter imperfectionem, qua cognoscimus Deum et res spirituales; b) propter instabilitatem bonorum vitae praesentis. Naturaliter enim desideramus permanentiam bonorum, quae possidemus. Bona autem huius vitae sunt instabilia et saltem per mortem nobis auferuntur.

26. *Coroll.* Ergo homo beatitudinem certo sibi promissam debet obtinere posse in vita post mortem *futura eaque immortali*, quia secus iterum a conditione verae beatitudinis deficeret. «Omne enim habens intellectum naturaliter desiderat esse semper (et quidem beatum). Desiderium autem naturale non potest esse inane» (*S. Thom.* 1, q. 75, a. 6). Unde «stabilitas sempiterna est de ratione verae beatitudinis» (1, q. 64, a. 2). Porro beatitudo non solum obiective debet esse perpetua, sed etiam *subiective*, i. e. eiusdem perpetuitas certo debet cognosci, alioquin non omne malum esset exclusum. Maneret enim timor vel incertitudo circa permanentiam beatitudinis (1, 2, q. 5, a. 4; C. gent. 1. 3, c. 62).

27. *PARS II. Quapropter . . . disponat.*

Hic duo probanda: 1. huius vitae finem supremum esse dispositionem et praeparationem ad beatitudinem in vita futura; 2. hanc dispositionem consistere in recte ordinandis actionibus humanis; qualis autem haec ordinatio esse debeat, nondum in specie determinamus.

Prob. 1um. a) Finis huius vitae se habet ad finem ultimum hominis sicut finis aliquis intermedius ad finem suum ultimum. *Atqui* omnis finis intermedius qua talis totam suam bonitatem seu, quod idem est, rationem finis participat a fine ultimo, i. e. eius bonitas consistit in hoc, quod ad hunc conducatur. *Ergo* finis huius vitae seu eius propria perfectio in eius ad finem ultimum directione consistit.

Prob. mai. Praesens vita cum vita futura in ordine tendentiae humanae ad finem ultimum necessario unitatem quan-

dam constituit; secus enim unitas et naturae humanae et finis hominis neganda esset.

b) Sapientia Dei et hominis libertate praediti dignitas postulat, ut homo in finem ultimum non physica necessitate feratur, sed se ipsum libere moveat, ita ut assecutio finis simul habeat rationem praemii. Hoc autem supposito dicendum est finem huius vitae supremum in eo consistere, ut homo se per actus suos ad finem ultimum in altera vita consequendum disponat.

28. *Prob. 2um.* a) Duae sunt viae, quibus homo se ad ultimum finem disponere potest: *una*, qua homo vitam suam secundum exigentiam rationis ordinet, Deum amet et colat, iustitiam et caritatem sectetur, etc.; *altera*, qua homo inordinate vivendo cupiditatibus indulgeat, Deum contemnat, iura aliorum violet. *Atqui* absurdum et Deo infinite sancto et sapienti indignum est dicere illam praeparationem ad ultimum finem requisitam consistere in vita flagitiosa, seu malos aequae ac virtutis cultores ad beatitudinem pertingere posse. *Ergo.*

b) Idem confirmatur *analogia*. Deus omnes res huius mundi visibiles pulcherrimo ordine in numero, pondere, mensura sapienter disposuit. Numquid ergo solum hominem, qui reliquarum creaturarum finis immediatus et dominus est, ita creavit, ut nullum ei ordinem eius dignitati et libertati correspondentem praescriberet?

c) Deus per creationem hominis non solum pro vita futura, sed etiam pro praesenti gloriam suam intendit. *Atqui* hic finis in hac vita profecto per vitam flagitiosam v. g., per blasphemias, Dei contemptum etc. obtineri nequit.

d) Praeparatio ad vitam futuram debet in omnium esse potestate idque semper et ubique in omnibus condicionibus. *Atqui* nihil aliud sic in omnium est potestate quam recta ordinatio vitae seu virtus.

29. *Coroll. 1.* Ergo a) beatitudo futura homini non nisi condicionate, i. e. sub conditione vitae honestae, promissa est; — b) iidem actus, quibus homo virtutem colit et Deo

gloriam exhibet, summum bonum huius vitae constituunt. Inde sequitur: c) cum inter omnes virtutum actus supremi sint actus amoris Dei iidemque prae ceteris Deo gloriam afferant, hos eosdem actus esse supremum hominis bonum in hac vita eiusdemque potissimam dispositionem ad vitam futuram.

Coroll. 2. Unitas naturae humanae, cui unitas finis respondere debet, non admittit, ut duplex huius vitae finis distinguatur: alter *primarius* et *absolutus*, in prosecutione moralis ordinis situs; alter *secundarius* et priori *subordinatus*, consistens in moderata vitae prosperitate, *positive* quidem, sed eatenus tantum prosequenda, quatenus primario fini *non opponitur*. Nam *substantialis* et *physica* unitas naturae postulat, ut omnes eius partes non solum *negative* rationi subordinentur, sed etiam *positive*, ita ut nullum bonum sensitivum pro homine ullam rationem veri boni ac finis habere possit, nisi quatenus eam participat a supremo fine ac bono *totius* naturae humanae, seu quatenus *positive* est medium ad illum consequendum.

ARTICULUS III.

DE SUBIECTIVA HOMINIS AD FINEM ULTIMUM
HABITUDINE.

(*S. Thom.* 1, 2, q. 1, a. 6 et q. 5, a. 8; De verit. q. 22, a. 7. *Suares*, De ultimo fine disp. 2, sect. 4 et disp. 3, sect. 6.)

30. Hucusque de ordinatione quasi *externa* et *passiva* locuti sumus, quam homo ex intentione auctoris naturae habet; restat ut pauca addamus de ordinatione quasi *interna* et *activa*, qua homo actus suos in finem ultimum dirigit (n. 6, 3),

Quadrupliciter homo dici potest operari propter finem: a) *actualiter*, cum actu de fine cogitat eumque intendit (intentio actualis); — b) *virtualiter*, cum quis actu finem non apprehendit et intendit, sed agit «vi intentionis praehabita», quae in actum influere pergit (intentio virtualis); — c) *habitualiter*, cum quis antea finem aliquem intendit nec hanc intentionem revocavit, quin tamen nunc vi illius agat (in-

tentio habitualis); — d) *interpretative*, cum quis finem actu non intendit nec antea intendebat, sed aliquod obiectum sibi proponit et vult, quod natura sua ordinatur ad illum finem (intentio interpretativa). — Tres priores modi tendendi in finem possunt vocari tendentia *formalis*, quia supponunt cognitionem finis in ipso appetente; haec autem cognitio ad tendentiam interpretativam (quatenus est interpretativa) non requiritur.

31. His praemissis sit:

Assertio 1. Homo in omnibus suis actibus tam bonis quam malis saltem interpretative operatur propter finem ultimum indeterminate sumptum seu beatitudinem in communi.

Prob. Voluntas quidquid appetit, appetit sub ratione boni, quia saltem ex parte per illud appetitum boni expleri posse sperat, seu quia est inchoatio et pars boni perfecte satiativi, in quod naturali propensione fertur. *Ergo* . . .

Obi. 1. Si homo omnia bona particularia appeteret propter perfectam beatitudinem, non posset tendere in ea, quae perfectam beatitudinem evidenter impossibilem reddunt, v. g. in annihilationem. *Atqui* potest in haec tendere. *Ergo* non omnia appetit propter perfectam beatitudinem.

Resp. Dist. mai.: Si homo omnia bona particularia appeteret *formaliter* et *ex vi proprii actus* seu quatenus habent rationem *medii* ad beatitudinem, non posset tendere in ea, quae beatitudinem impossibilem reddunt, *conc.*, si bona particularia solum *interpretative* appetit propter beatitudinem, quatenus scilicet illa appetit sub ratione alicuius boni, quod natura sua et vi innati ponderis nostrae voluntatis ad perfectam sationem appetitus ordinatur, «quatenus semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius» (1, 2, q. 1, a. 6), *nego*. *Contradist. min. et cons.* Recte *Suares* (l. c. sect. 6, n. 2): «Intellegitur hanc habitudinem particularium finium seu obiectorum ad finem ultimum formalem (beatitudinem) *non tam esse mediū ad finem proprie loquendo* quam *partis ad totum* secundum veritatem aut saltem secundum apparentiam et similitudinem.» (Cf. etiam *Lessium*, De summo bono I, 2, n. 8.)

Obi. 2. Ut homo possit appetitu elicitō tendere in beatitudinem perfectam, debet eam prius cognoscere. *Ergo* si omni actu elicitō tendit in beatitudinem perfectam, iam ante primum actum voluntatis eam cognoscere debet, id quod non videtur admitti posse.